

Undulan kitaplaryň gonamçylygy / romandan parça

Category: Kitapcy, Romanlar, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Undulan kitaplaryň gonamçylygy / romandan parça UNDULAN
KITAPLARYŇ GONAMÇYLYGY

Şol ir ertir, şu günki ýaly ýadymda, şonda kakam meni Undulan Kitaplaryň Gonamçylygyna äkidipdi. 1945-nji ýylyň tomsunyň ilkinji günleridi. Biz, külreňk asmana basyrynan Barselonanyň köçeleri bilen ýöräp barýardyk, bulançak Günem ergin mis deýin Santa-Monika seýilýodasyna ýaýraýardy.

-Daniýel, sen şu günki görjek zadyň hakda hiç kime aýtmaly dälşiň,-diýip kakam, maňa duýdurdy:-Hatda öz dostuň Tomasa-da.

-Ejemedemi?-diýip men, ýarympyşyrdy bilen soradym.

Kakam, ýüzüni alagaraňkylyga besleýän, üýtgeşsiz gussaly ýylgyryşy bilen menden perdelendi-de, uludan dem aldy.

-Senem diýäýýäň,-diýip ol, nazaryny gizläp, jogap berdi:-Ondan biziň gizlin syrymyz ýok. Oňa hemme zady aýtmak bolýar.

Ejem raýatlyk urşunyň yz ýany, gyrgyn keseliniň möwjän döwründe ýogaldy. Biz ony, meniň dört ýaşymyň dolan günü, Montžuiik gonamçylygynda jaýladyk. Ýadyma düşýär, uzakly gün hem arly gije ýagys ýagdy, onsoň menem kakamdan soradym: "Asmanam aglaýarmy?" – şonda ol maňa jogap berip bilmedi, oňa sesi dönüklük etdi. Ýene alty ýyldan soňam ejemiň ýoklugy, edil sessiz nalyş deýin meniň ýüregimde hoňkaryp durdy, men nätsemem ony sözler bilen sem etmegi öwrenip bilmedim. Biz kakam bilen Santa-Ana köçesindäki, ybadathana meýdançasyndan gaty daş bolmadyk kiçeňräk öýjagazda ýaşaýardyk. Öý atamdan miras galan dükanyň ýokarysynda ýerleşýärdi, dükanda antikwar

neşirler, köne kitaplar satylýardy, kakamyň çaklaýsy ýaly, ajaýyp günleriň birinde şol jadylanan patyşalygyň eýesem men bolmalydym. Men galtaşan dessiňe pytrap barýan çalamydar sahypalardan göze görünmeýän dostlarymy tapyp, kitaplaryň arasynda ulaldym, şol sahypalaryň ysy bolsa henizem meniň ellerimde saklanyp galan. Şol döwürlerden başlabam mende bir endik peýda boldy: ukyň arasynda, ýatys otagyň alagaraňkylygynda, ejeme günümiň nähili geçendigini, mekdepde işleriň neneň-niçikdigini, ol ýerde özümiň täze nämeleri bilendigimi gürrüň bermek... Men onuň sesini eşidip ýa-da sypalamasyny syzyp bilmeýärdim, ýöne ondan çykýan nur hem ýylylyk öýümiziň her künjünde terpenýärdi, onsoň menem ýaşan ýyllaryny elleriň barmaklaryny бүкүп sanap boljak adam üçin tebigy bolan çuňňur ynanç bilen, gözümi ýumup ony çagyranymda onuň ruhunyň şol bolýan ýerinden özümi eşidýändigine ynanýardym. Men käte-käte kakamyň özümi myhman otagynda ýatan ýerinden meni eşidýändiginem, sedasyz hamsygýandygynam bilýärdim.

Ýadyma düşýär, iýun gijesinde bir gezek, men daňdan öz gykylygyma oýandym. Ýüregim şeýlebir gürsüldeýärdi welin, ruhum, edil nämälim bir basgançakdan ylgap çykmak isleýän dek kükregimi ýaryp çykaýjak bolýardy. Şonda howsala düşen kakam, ylgap geldi-de, meniň köşeşdirmek üçin gujagyna göterdi:

-Men onuň ýüzüni ýadyma salyp bilmeýärin. Ejemiň yüzi ýadyma düşmeýär,-diýip men demim-demime ýetmän sakawlaýardym.

-Gorkma, Daniýel. Men ony ikimize deregem ýadymda saklaryn.

Alagaraňkylykda, ýok sözleri tapmaga dyrjaşyp, biz biri-birimize seredýärdik. Şonda men, kakamyň garraýandygyna, onuň ümürli, borram-boş gözleriniňem diňe geçmişe seredýändigine ilkinji gezek düşündim. Ol tuta elini uzatdy-da, otaga üsüm säher ýagtylygyny goýberdi.

-Bol, Daniýel, geýin. Men saňa bir zady görkezmeli.

-Häzirmi? Daňdan başdemi?

-Käbir zatlar diňe aladaňyň ümüş-tamşynda görünýär,-diýip kakam, ýumşak, syrly gülümsireme bilen ýylgyryp aýtdy, megerem ol bu ýylgyryşyny Aleksandr Dýumaň haýsam bolsa bir kitabyndan karzyna alandyr.

Biz öýden çykanymyzda, adam-garasyz köçeler henizem dumana gark bolungylygyna durdy. Las-Ramblas seýilýolundaky çyralaryň gyrpyldyly ýagtysy, şäher akwarel bulam-bujarlygyny ýitirip, ýuwaş-ýuwaşdan oýanyança, diňe onuň suduryňy çyzyp

görkezýärdi. Arko-del-Toro köçesine ýetip, biz Rawal rabatyna, asmany-gök egremçäniň astyna ýöneldik. Men, tä Las-Ramblas seýilýolunyň ýalkymy yzda galýança, ýara yzyna meňzeş dar geçelge bilen kakamyň yzyna düşüp barýardym. Penjireler hem erňekler, entegem garaňky ýanýodalaryň ýüzünden tyrpýan, ir ertiriň kese şöhlelerini yzyna gaýtarýardy. Ahyryn, kakam, ýüzüne nagys oýulan, wagtdyr çyga garalan, agaç derwezäniň önünde togtady. Biziň önümüzde, içinde ýaňlardyr tenleriň muzeýiniň ýerleşmegi juda ähtimal bolan, taşlandy köşgün harabasyny ýatladýan ymarat dikelip durdy.

-Daniýel, sen şu günki görjek zadyň hakda hiç kime aýtmaly dälşiň. Hatda öz dostuň Tomasa-da. Hiç kese.

Gapyny çalsaç, keşbi guşuňka çalym edýän adamjyk açdy. Onuň bürgüt gözi, gymyldy-hereketsiz doňup, maňa dikildi.

-Salam, Ishak. Bu meniň oglum, Daniýel,-diýip kakam, dillendi:-Bahym onuň on biri dolýar, onsoň iru-giç ol meniň dükanymyň hojaýyny bolar. Oňa bu ýer bilen tanyşmagyň wagty gelip ýetdi.

Ishak diýilýän, baş atyp, bizi girmäge çagyrdy. Köşkde mawumtyl ýarymtümlük höküm sürýärdi, onuň içinde-de mermer basgançak bilen birmahallar diwaryň ýüzüne çekilen perişdelerdir himeralar şekillendirilen suratlar zordan saýgardýardy. Biz ýolbeledimiziň yzyna düşüp, köşk däliziniň ugry bilen tegelek otaga bardyk, ol ýerde ybadathana alagaraňkylygynyň şalyk satýardy, penjirelerden bolsa onuň gümmeziniň astyna gün şöhlesiniň desseleri seçelenýärdi. Ýerden ýokary başyna çenli kitaplardan hyryn-dykyn tekjeler hatar-hatardy; olaryň durşy aryketegindäki öýjükleri ýadyňa salýardy, geçelgeler, merdiwanlar, düşelen daş örtügi hem köprüjikler; bu edil kitap tekjeleriniň başly-barat harmanyndan ybarat, mähnet kitaphana ýaly bir zatdy. Men agzymy öweldip kakama garadym. Ol ýylgyrdy-da, maňa gözünü gypdy:

-Undulan Kitaplaryň Gonamçylygyna hoş geldiň!

Kitaphanaň gatlarydyr geçelgeleriniň arasynda birnäçe sudur aýlanjyrap ýördi. Olaryň käbirleri uzakdan bize gol galgadýardy, olaryň arasyndan käbirini men tanaýardym, kakamyň kärdeşleri – bukinistlerdi (kitap söwdagärleri). On ýaşly çagaň gözüne bu, hiç zady güman etmeýän dünýäň arkasynda guralan gizlin dildüwşügiň gatnaşyjylaryna – alkimýaçylaryň pynhan doganlygyna çalym edýärdi. Kakam aşak çommaldy-da,

meniň gözüme garap, syrly hem ynamly äheňde pessaý gepläp ugrady:

-Bu goragly ýer, Deniýel, mukaddeshanadyr. Seniň görýän her bir jildiň, her bir kitabyň öz kalby bardyr. Onuň kalbynda-da, şol kitaby ýazanlaryň, ony okanlaryň, öz arzuwlarynda onda ýazyylanlar bilen ýaşanlaryň köňülleri bardyr. Her gezek, kitap täze ele geçende, her gezek onuň sahypalaryny kimdir biri garaýyşy bilen sypanda, onuň ruhy ösýär, güýçlenýär. Köp ýyl mundan ozal meniň kakam meni bärlik getirdi, eýýäm şol döwürde-de bu ýeri wagtyň möhürini özünde göterýärdi. Belki ol, hut şäheriň özi ýaly gadymdyr. Ony kimiň, haçan döredendigi hiç kese anyk mälüm däl. Men saňa diňe meniň özüme kakamyň aýdanyny aýdaýyn. Haçan-da haýsam bolsa bir kitaphana ýom-ýok bolsa, haçan-da kitap dükany ýapylsa, haýsam bolsa bir kitap ýitirilse ýa-da undulsa, biz penakärler, ýagny şu ýerde bolýanlar, ynanýarys: şol kitap ýa-da kitaplar hökmany suratda şu ýere gelip düşýär. Bärde, hemmeleriň ýadyndan çykaran, wagt akymynda ýitirim bolan sahypalar, özlerine täzedan dirilik demini üflejek okyja intizarlykda, ebedi ömür edinýärler. Dükanda biz kitaplary satýarys hem satyn alýarys, emma hakykatda welin, olaryň hiç biremi hiç kimiň eýeçiliginde däl. Seniň bu ýerde görýän her bir kitabyň, haçanam bolsa bir wagt kimdir biriniň iň eziz dosty bolandyr. Indi bolsa, Deniýel, olaryň bizden başga byradary galmadyk. Ýeri, niçik, sen by syry gorap saklap bilersiňmi?!

Meniň nazarym ahramy nurdan doly çäksiz giňişlikde azaşdy. Men baş atdym welin, kakam ýylgyrdy:

-Bilýäňmi, iň gyzykly ýeri nämede?

Men jyňkymy çykarman, başymy ýaýkadym.

-Dessura görä, bu ýere ilkinji sapar gelýän her kes, özüne ýaran bir ýeke-täk kitaby saýlamaly-da, ony öz penasyna alyp, onuň hiç haçan ýitmän, undulman, ömürlük ýaşamagy üçin jogap bermeli. Bu iňňän derwaýys äht. Ömürlük kasam,-diýip kakam, düşündirýärdi:-Bu gün seniň nobatyň.

Ýarym sagada golaý wagtlaý men, köne kagyzyň, kirşendir jadynyň ysy kükäp duran egrem-bugramlygyň buljumlarynda sergezdan boldum. Her biri, göýä maňa nalynyp ýalbarýan ýaly sahaplaryň ýüzünden aýam erkin tyrpyp barýardy. Olaryň arasynda men, kitaplaryň, çala saýgardýan harplarda ýazylan, ýyllar tarapyndan gemrilen ýa-da özüme düýbünden näbelli dillerde aňladylan atlaryny, zordanjyk alasarmyk okamagyň

hötdesinden gelýärdim. Men, tutuşlygyna kitaplardan doly, köp sanly dälizleriňdir gurçuk deý egrelýän ötelgeleriň ugry bilen ýöräp barýardym, olaram misli, meniň olar hakda bilýänimden men barada has kän zatlary bilýän ýalydylar. Birdenem, bu diwarlaryň aňyrsynda, öz burnundan daşlykdaky nämedir bir zatlary saýgarmaga ukypsyzlaryň, her agşamky futbol oýunlarydyr radioseriallardan püre-pür başgaça durmuşy akyp durka, bu ýerdäki her bir jildiň gursagynda çäksiz-ahyrsyz nämälim dünýäň bardygy hakyndaky pikir kelläme geldi. Belki, bu pikir, a belkem, tötänlik ýa-da onuň has begzada garyndaşy – ykbal şeýle emr eýländirler, men hut şol ýerde öz penakärligimiň astyna hut haýsy kitaby almalydygyma bada-bat düşündim. Ýa-da kitabyň hut özi meniň howandarym bolmaga taýýarlygyny bildirdi... Hataryň soňunda duran ol kitap, tekjäniň çetinden ýygralyk bilen jyklap, maňa özüniň mahmahlreňk gaýysyna altyn harplar bilen tagmalanan, gümmeziň astyndan akýan şöhlelere lowurdaýan adyny okamagy teklipe edýärdi. Men onuň ýanyna bardym-da, harplary barmagyň ujy bilen sypalap, içimden okadym:

“Hulian Karaks. Ýeliň kölegesi”.

Mundan öň hiç wagt men bu kitabyňam, onuň awtorynyňam adyny eşitmändim, ýöne munuň jinnekçe-de ähmiýeti ýokdy. Çözgüt kabul edilipdik. Menem, kitabam. Men ony iňňän seresaplylyk bilen elime aldym-da, sahypalaryny bendilikden halas edip, ony sahaplamaga başladym. Öz zyndanyndan çykan kitapdan, altynsöw kirşen bulutjygy göterildi. Öz saýlawymdan monça bolan men, egrem-bugramlykdan yzma ýöräp barşyma, tapyndymy goltugyma gysyp, ýylgyrýardym. Mümkün, maňa bu ýeriniň jadygöý howasy täsir edendir, çünki men näme üçindir, bu kitabyň maňa bu ýerde nijeme ýyllar bäri, mümkin heniz men dünýä-de inmezimden ozal garaşandygyny bilýärdim.

Öýümize, Santa-Ana köçesine dolanyp, men özümiň täze dostumyň ilkinji setirlerini okamagyň kül-külünde, otagyma geçdim. Özümem aňşyрман, men şol wagtyň özünde okamaga başbitin çümüp, soňam kitapdan aýrylyp bilmedim. Romanda ömrüni özüniň çyn kakasynyň gözlegine bagyş eden adam hakynda gürrüň berilýärdi, ol kakasynyň kimdigini hiç wagt bilmändir, onuň bardygy barada-da oňa ölüm ýassygynda ýatan ejesi aýdypdyr. Bu gözlegleriň taryhy fantasmagoriki odisseyany emele getirýärdi, onuň dowamynda-da gahryman, çagalygynda mahrum bolan ähli zatlarynyň öwezini dolmaga çytraşýardy, esasy wakalaryň

aňyrsynda bolsa, ony ömrüniň ahyryna çenli yzarlaýan betbagt söýgüniň şekili salgym atýardy. Romanyň dowamynda, onuň düzümi maňa barha we barha, biri-biriniň içinde birinji gurjagyň köpsanly kiçi nusgajyklary gizlenen rus matrýoşkasyny ýatladýardy. Okadygyňsaýy roman, edil aýna dälize düşen nähilidir bir närsäniň şol birwagtda biri-birine meňzeýänem, meňzemeýänem ummasyz köp şekillere öwrülip, hakyky keşbini ýitirişi ýaly, münlerçe wakalara pytraýardy. Minutlar we sagatlar düşdäki ýaly uçup geçdi. Okamaga maýyl bolup, men baş ybadathanadaky jaňyň ýarygijedigini habar berip kakýandygynam zordan aýyl-saýyl etdim. Çyranyň mis ýagtysy meni, öň nämälim bolan şekillerdir duýgularyň dünýäsine çümdürdi, edil özümiň dem alýan howam ýaly hakyky bolup görünýän gahrymanlar bolsa, meni syrlardyr başdan geçirmeleriň tükeniksiz ötlemini bilen yzyna düşürüp, şeýlebir alyp gidipdi welin, hatda mundan çykalga agtarasyňam gelmeýärdi. Sahypa yzyndan sahypa agdaryp, men, tä daňyň öňüsyrasyndaky şemaljik penjirämden öwsüp başlaýança, tutuş durky-düýrmegim bilen eseriň hem onuň dünýäsiniň erkinde boldum. Sabanyň mawumtyl ýagtysynda men öz ýatysy sekimde kükregim kitaply ýatysyňa, uklap ýatan şäheriň gyrmyzy üçeklerde şypyrdaýan, ýeňiljek säher ýagşyna çalymdaş tutuksy owazlaryna gulak gerýärdim. Meni argynlykdyr uky bürýärdi, emma men olara boýun egmäge howlukmaýardym. Bu jadyly dünýäden çykyp, onuň gahrymanlary bilen hoşlaşmaga, men teý gynanýardym.

Bir gezek, dükanymyzyň hemişeki müşderileriniň biri şeýle diýdi: okyjynyň ýüregine ýol açan ilkinji kitap ýaly oňa täsir etmegi başarjak zadyň tapyljagy gümana bolaýmasa. Biziň göwnümize bolmasa, şol alys geçmişde galan ýaly bolup görünýän, şol ilkinji şekiller, ilkinji sözleriň ýaňlary, bize ömürboýy ýoldaş bolup galýarlar. Olar biziň hakydamyzda köşk dikeldýärler – onsoň biz näçe kitap okasagam, näçe täze dünýäleri açsagam, näçe bilsegem, unutsagam – barybir gutulgysyz, şol köşge dolanmak maňlaýymyza ýazylyan. Meniň üçinem Undulan Kitaplaryň Gonamçylygynda tapylan şol sahypalarym, şeýle jadyly sahypalar boldy.

© **Karlos Ruis Safon**

“Ýeliň kölegesi” romandan parça

Karlos Ruis Safon, 1964-nji ýylyň 25-nji sentýabrynda Barselonada doglup, 2020-nji ýylyň 19-njy iýunynda Los-Anželesde aradan çykan, ispan (katalon) ýazyjysydyr. Onuň edebiýat/ýazyjylyk terjimehaly 1993-nji ýylda ýetginjeklere niýetlenen, mistiki kitaplaryň tapgyry – “Ümür şazadasy” (El príncipe de la niebla), “Ýarygijäniň köşgi” (El palacio de la medianoche), “Sentýabryň reňki” (Las luces de septiembre) çap edilenden soň başlanýar. Bu üç kitap soňra, olara “Marina” atly roman hem goşulyp, “Ümür trilogiýasy” diýen at bilen birleşdirilýär.

K.R.Safonyň uly ýaşlylara niýetlenen, çynlakaý romany “Ýeliň kölegesi” (La sombra del viento), 2001-nji ýylda neşir edilip, bada-bat meşhurlyk gazanýar we dünýä bestsellerine (iň okalýan kitaba) öwrülýär. Köp sanly halkara baýraklaryna mynasyp bolan bu roman, häzirki wagta çenli 45 dile terjime edilip, dürli ýurtlarda umy 10 million nusgada neşir edilendir.

K.R.Safonyň 2008-nji ýylda neşir edilen ýene-de bir romany “Perişdäniň oýny” (ýa-da: “Oýunçy perişde” El Juego Del Ángel), barselona neşirýaty “Planeta” tarapyndan bada-bat millionlyk nusgada çap edilipdir. K.R.Safon ýogyn içegäniň düwnük (rak) keselinden ýogalypdyr. Romanlar